

Наталія ВАРАКСІНА,

зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛОТЕКИ УКРАЇНИ імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто основні напрями роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зі створення електронних інформаційних ресурсів з психолого-педагогічних питань: електронний каталог, бази даних, електронна бібліотека.

Інформаційне забезпечення наукових досліджень є сьогодні важливим напрямом діяльності бібліотек. Саме тому вони беруть курс на стратегію формування загальнодержавної інформаційно-комунікаційної системи освіти і науки, інтенсивно працюють над створенням та розвитком національних електронних інформаційних ресурсів, впроваджують оптимальні методи організації доступу до світових наукових електронних ресурсів, приділяють велику увагу інноваційним стратегіям розвитку бібліотек в умовах електронного середовища, зокрема, таким електронним ресурсам, як бібліотечні електронні каталоги, тематичні бази даних, електронні реферативні журнали, електронні бібліотеки.

За останнє десятиліття бібліотеки стрімко пройшли шлях від замкненої системи до навігатора в світовому інформаційному просторі. Сьогодні вони впроваджують інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) в усі сфери своєї діяльності: від управління бібліотечно-бібліографічними технологіями до створення власних електронних ресурсів. Формуються колекції власних електронних ресурсів (створення електронного каталогу бібліотеки, поцифрування фондів, нові надходження на нетрадиційних носіях тощо), починають функціонувати відкриті електронні журнали, електронні архіви. Також реформується система інформаційно-бібліографічного обслуговування, яка будується на принципах оперативності та доступності інформації: віртуальна бібліографічна довідка, електронна доставка документів. Електронні ресурси забезпечують високу інформаційну сміть, оперативність тиражування та розповсюдження документів, здешевляють їхнє виробництво, стає можливою актуалізація даних.

Зазначимо, що зміст поняття «електронний документ» і «електронний ресурс» визначали чимало науковців, які активно досліджують сутність документа у цілому і електронного зокрема. Серед них М. І. Килина, А. Б. Антокольський, Г. Г. Воробйов, Ф. С. Воройський, Р. С. Гіляревський, А. І. Земсков, Н. Б. Зінов'єва, Н. М. Кушнаренко, Т. В. Майстрович, К. Г. Митяєв, П. Отле, А. В. Соколов, Ю. М. Столяров, Г. М. Швцова-Водка, Я. Л. Шрайберг та ін.

На наш погляд, найбільш оптимальне визначення терміна наводиться у міждержавному стандарті ГОСТ 7.83-2001 «Электронные издания. Основные виды и выходные сведения»: «електронний документ – це документ на машинопрочитуваному носії, для використання якого необхідні засоби обчислювальної техніки» [18, с. 424].

А. І. Земсков і Я. Л. Шрайберг у посібнику «Электронные документы» дають таке визначення **електронного ресурсу** – «це сукупність, множина (колекція) електронних документів, беручи до уваги, що колекція створюється, як правило, навмисно, а ресурс може утворитися і внаслідок випадкових дій або подій» [4, с. 55].

З огляду на актуальність питань створення електронних ресурсів і використання їх у науково-інформаційному забезпеченні педагогічної науки, освіти і практики, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), будучи науково-інформаційним центром Академії педагогічних наук України, а також всеукраїнським бібліотечно-інформаційним центром освітнянською галузі України, розпочала формувати фонд електронних документів і створювати електронні ресурси. Бібліотека, незважаючи на свій молодий вік (їй всього 8 років), приділяє велику увагу цьому питанню, адже, від інформаційно-освітніх ресурсів (а це – сукупність науково-педагогічної, навчально-методичної, хрестоматійної, нормативно-технічної, інструктивної та іншої інформації) залежить повноцінне забезпечення фахових потреб освітян України.

Враховуючи недостатнє фінансування, фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розробили поетапну комп'ютеризацію бібліотек освітнянської мережі, ретельно обґрунтувавши їхні поступові інноваційні кроки.

На *першому етапі* книгозбірням рекомендовано підключитися до Інтернету, створити свій веб-сайт і через нього надавати доступ користувачам до вітчизняного та світового інформаційного простору.

Головним завданням *другого етапу* є створення електронного каталогу (ЕК) бібліотеки, електронних тематичних та проблемно-

орієнтованих баз даних (БД), які значно підвищують оперативність бібліографічного пошуку інформації.

Третій етап комп'ютеризації передбачає формування потужного ресурсного центру повнотекстових документів із актуальних психолого-педагогічних питань (насамперед, йдеться про праці науковців АПН України) та розвитку освіти [1].

Практичним втіленням цієї етапності є розвиток ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як сучасного інформаційного центру.

У 2003 р. Бібліотеці було надано доступ до мережі Інтернет, завдяки якому користувачі мають змогу знайомитись із світовим інформаційним ресурсом.

Цього ж року у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського почав діяти веб-сайт, на якому представлена діяльність установи як науково-дослідного, науково-інформаційного та науково-методичного центру бібліотек освітянської галузі України. Аналіз користування сайтом протягом 2005–2007 рр. свідчить: якщо відвідуваність сайту у 2005 р. становила 2496 користувачів, то вже у 2006-му їх число зросло до 5147.

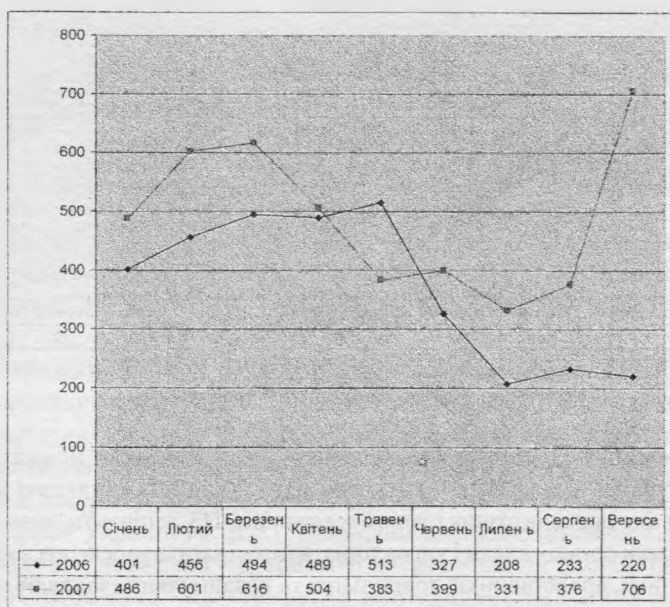

Рис. 1. Відвідуваність сайту за період січень 2006 р. – вересень 2007 р.

Для порівняння був узятий період січень – вересень 2006 р. (3341 відвідувач) та січень – вересень 2007 р. (4402 відвідувачі). Як показує графік (рис. 1), кількість відвідувачів постійно зростає. Максимальна кількість відвідувань припадає на весняно-осінній період (494 та 616), мінімальна кількість – на літній період (208 та 331 відповідно).

Якщо у 2003 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського мала 1 комп'ютер, подарований діаспорою, то на 1 вересня 2007 р. парк машин нараховував вже 40 комп'ютерів, 3 сервери, 12 принтерів, 2 сканери, відділи об'єднані у локальну мережу.

Впродовж 2005–2006 рр. у структурі Бібліотеки було відкрито Медіацентр з 7 АРМ для користувачів.

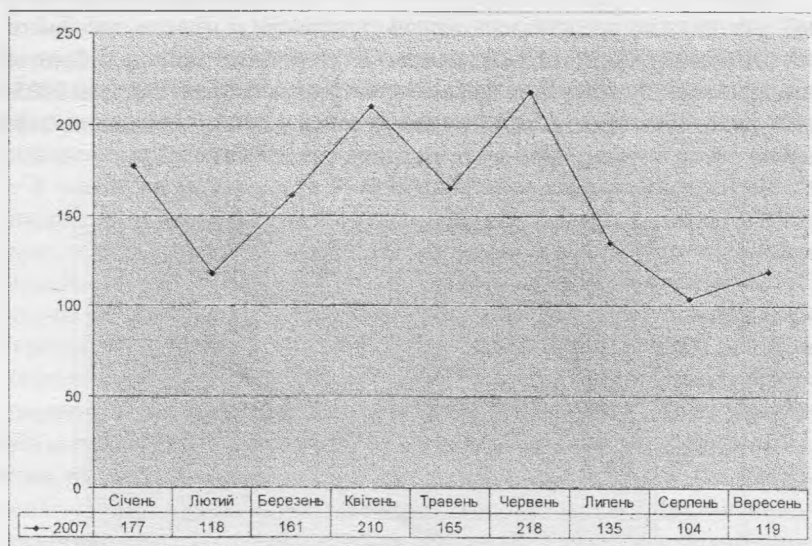

Рис. 2. Відвідуваність Медіацентру

З моменту відкриття Медіацентру його відвідало понад 2 тис. користувачів. Серед них – науковці АПН України, викладачі вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації ВНЗ, аспіранти, педагогічні працівники органів влади і управління, вчителі загальноосвітніх закладів, працівники, представники дошкільних та позашкільних закладів освіти, бібліотечні працівники, освітянські бібліотекарі, студенти педагогічних та інших вузів, студенти педагогічних коледжів, студенти інших коледжів та ІТТУ, учні шкіл, ліцеїв, гімназій та ін.

раритетних документів. 395 документів, які були поцифровані у 2006 р. фірмою PIRIT SYSTEMS на книжковому сканері ATIZ Book Drive. Використовується трирівнева структура зберігання. На верхньому її рівні розміщено страховий фонд, який зберігається на сервері та на DVD-дисках (у TIFF-форматі). Для користувачів цей фонд розміщено у локальній мережі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського у pdf-форматі.

Формується БД авторефератів та дисертацій з психолого-педагогічних питань, які надсилаються до Бібліотеки з освітянських установ і закладів. Вони розміщуються в електронній бібліотеці Greenstone (65 назв). Ця БД доступна поки що тільки через локальну мережу, але її бібліографічні описи користувачі можуть переглянути через електронний каталог, розміщений на сайті Бібліотеки. При сприянні Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського користувачам також надається БД «Система наукових електронних видань України «Бібліотека – суспільству».

У Бібліотеці з 2005 р. формується БД праць видатних педагогів, зокрема повнотекстова колекція праць В.О. Сухомлинського, яка щорічно надається користувачам Всеукраїнських педагогічних читань «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю». Вона містить понад 70 статей.

Із вторинною продукцією Бібліотеки, яка представлена 65 різними бібліографічними та біобібліографічними покажчиками, а також збірниками наукових праць ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, користувач може ознайомитися через веб-сайт у рубриці «Науково-інформаційна діяльність».

Галузева реферативна база, сформована фахівцями Бібліотеки, стала доступною користувачам через веб-портал у IV кварталі 2007 р.

Крім того, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського інтенсивно накопичує фонд інтерактивних підручників, курсів і тренажерів на компакт-дисках. Ці комп'ютерні програми вимагають установки ще до того, як користувач зможе ними скористатися. Інсталяція виконується черговим оператором.

17 вересня 2007 р. за сприяння Британської Ради у межах Угоди про співробітництво між АПН України та Британською Радою в Україні на базі Медіацентру було відкрито Ресурсний інформаційно-освітній центр. Користувачам надається доступ до повнотекстових статей з близько 1 тис. британських та міжнародних періодичних видань (журналів і газет) та понад 8,5 тис. книг, з них 7,5 тис. електронних книг з питань інноваційних технологій у економіці, медицині, науці, обчислювальній техніці, інженерії, соціології, та 1200 книг з питань філософії, релігії, економіки і фінансів, політичної науки, зокрема, таких як Оксфордський словник англійської мови,

Оксфордська довідкова література он-лайн, енциклопедія «Британіка». Центр також пропонує електронні програми з вивчення англійської мови, розраховані на користувачів різного віку (і учнів середньої школи, і дорослих).

Зазначене вище – це лише початок роботи колективу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Найважливішим завданням Бібліотеки, як сьогодні, так і в майбутньому, є зберігання і надання користувачеві вільного доступу до вітчизняних і світових документів з психолого-педагогічних, морально-етичних та інших питань.

Плани ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо створення електронних ресурсів:

- продовження поцифрування цінних та рідкісних видань;
- формування повнотекстової БД авторефератів і дисертацій з психолого-педагогічних питань;
- створення повнотекстової БД праць науковців АПН України;
- розвиток фонду електронних підручників;
- надання доступу віддаленим користувачам до повнотекстових та реферативних баз даних Бібліотеки;
- надання користувачам таких послуг, як електронна доставка документів, віртуальна бібліографічна довідка, міжнародний абонемент;
- кооперація з іншими бібліотеками зі створення корпоративного каталогу, обмін БД з науковими бібліотеками вузів;
- створення консорціуму освітянських бібліотек;
- створення документо-фактографічної БД «Педагоги України та світу»;
- перехід на АБІС ІРБІС-64 та придбання повнотекстової БД;
- підключення локальної мережі Бібліотеки до академічної телекомунікаційної мережі (УАРНЕТ), що дасть змогу надавати безкоштовний доступ до вітчизняних та світових баз даних.

Список використаної літератури

1. *Артемов Ю. І.* Три етапи інформатизації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / Ю. І. Артемов // Історія освітянських бібліотек України: наук. зб. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2006. – С. 124–127.

2. *Артемов Ю. І.* Сутність і зміст електронних колекцій у системі педагогічної науки і практики / Ю. І. Артемов, О. С. Непляха // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 10. – С. 30–33.

3. *Баркова О. В.* Електронні ресурси: аспекти типології / О. В. Баркова //

Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Наука. Освіта. Практика: матеріали наук. конф. – К., 2004. – С. 147–149.

4. *Болдовський В. Ю.* Нове в класифікації онлайн-документів / В. Ю. Болдовський // Документознавство та інформаційна діяльність: Наука. Освіта. Практика: матеріали наук. конф. – К., 2003. – С. 63–66.

5. *Земсков А. И.* Электронные библиотеки: учебник для студентов вузов культуры и искусств и др. высших учеб. заведений / А. И. Земсков, Я. Л. Шрайберг. – М., 2003. – 352 с.

6. Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения: ГОСТ 7.00-99: межгосударственный стандарт // Сборник основных российских стандартов по библиотечно-информационной деятельности. – СПб, 2005. – С. 11–38.

7. *Клименко О. В.* Теоретичні засади визначення компонентів електронних документів у сучасному документознавстві / О. В. Клименко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Наука. Освіта. Практика: матеріали наук. конф. – К., 2007. – С. 48–51.

8. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / Г. М. Швецова-Водка, Г. В. Сілкова, Л. О. Черепуха та ін.; наук. ред. і авт. вступ. ст. Г. М. Швецова-Водка. – К., 1998. – 116 с.

9. *Литвинова Н. Н.* Еще раз об электронном документе: (размышления по поводу монографии Т. В. Майстрович «Электронный документ как объект библиотечного дела») / Н. Н. Литвинова // Научные и технические библиотеки. – 2005. – № 11.

10. *Проценко М. Б.* Електронний документ: проблема формування понятійного апарата / М. Б. Проценко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Наука. Освіта. Практика: матеріали наук. конф. – К., 2004. – С. 15–18.

11. *Рудюк В. В.* Критерії класифікування електронних ділових документів: сучасні тенденції та перспективні схеми // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформалогія. – 2006. – № 3. – С. 54–60.

12. *Сизов Б. Н.* Информационно-образовательные ресурсы ГНПБ им. К. Д. Ушинского: состояние и перспективы развития / Б. Н. Сизов, Т. С. Макарова [Электронный ресурс] // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса: материалы конф. – Электрон. дан. – М., 2005. – 1 электрон. опт. диск.

13. Словник книгознавчих термінів / В. Я. Бурян, В. М. Медведєва, Г. І. Ковальчук, М. І. Сенченко. – К., 2003. – 160 с.

14. *Столяров Ю. Н.* Понятие электронный фонд: дискуссионные вопросы / Ю. Н. Столяров // Научные и технические библиотеки. – 2006. – № 8. – С. 80–89.

15. *Столяров Ю. Н.* Развитие электронного фондирования /

Ю. Н. Столяров [Электронный ресурс] // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса: материалы конф. – Электрон. дан. – 1 электрон. опт. диск.

16. Хайцева Л. Б. Электронные ресурсы и их использование специалистами библиотечной сферы / Л. Б. Хайцева [Электронный ресурс] // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса: материалы конф. – Электрон. дан. – 1 электрон. опт. диск.

17. Шемаєва Г. Бібліотечна діяльність в інформаційному забезпеченні науки: стратегія розвитку / Г. Шемаєва // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 9. – С. 17–20.

18. Шемаєва Г. Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку / Г. Шемаєва // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 8. – С. 29–32.

19. Электронные издания. Основные виды и выходные сведения: ГОСТ 7.83-2001: межгосударственный стандарт // Сборник основных российских стандартов по библиотечно-информационной деятельности. – СПб, 2005. – С. 42–43.

20. Ярошенко Т. Електронний журнал у дзеркалі публікацій у професійній пресі / Т. Ярошенко // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 5. – С. 29–32.

21. Ярошенко Т. Із автономного книгосховища – в навігатор інформації: [інтерв'ю з директором Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» / розмову вела О. Мигаль] // Дзеркало тижня. – 2007. – 2 червня (№ 21).